

مِنْ شَوْكَهِ لَعَلَّ اللَّهَ فَحَسْبُهُ

مِنْ شَوْكَهِ لَعَلَّ اللَّهَ فَحَسْبُهُ

مِنْ شَوْكَهِ

مِنْ شَوْكَهِ لَعَلَّ اللَّهَ فَحَسْبُهُ

مِنْ شَوْكَهِ لَعَلَّ اللَّهَ فَحَسْبُهُ

بسم الله الرحمن الرحيم

بنده مكاتبه حيث بين الاستاذ العلامة في بعض النسخة وهم ظاهراً متفقين
 أقصر خدام الهادي الارشد وكيل احمد في السنة الثانية والسبعين بعد الالف
 والمائتين من الهجرة النبوية عليه صلوة الخالق البرية وتفصيلاً ان العبرة
 الدائمة عبارة عن عبودية بما تمنع وجود البسمة ~~التي~~ لقبل والبعدية الزمانية
 عبارة عن عبودية بما تمنع اجتماع البعد مع اقبل جهوذاً وبينهما عموم وجه
 لتحقيقها في عبودية الابن عن الاب وجود الاول في بدون الثانية في عبودية
 الحقول عن الواجب تعالى ووجود الثانية بدون الاولى في يوم القيوم
 عن الالمس قد صرح بهذا الاستاذ العلامة في تصانيفه منها كشف
 في حاشية بحر العلوم فلما طبعت هذه الحاشية ونشرت نظر ~~الشيخ~~

ای مولانا
محمد سعید الد
دوم افواجہ ۱۳
مسند

كتب في مكتوب ارسله الى الاستاذ العلامة في ثالث المحرم المحرم المنسلک في
 هذه السنة من البکون الى الجوفور افاض الله على اهلها السرور ورفعه العبارة بعينها از
 اللغات لفظي وروحاني کشف کتوم بنظر فقير سیده آنرا قابل اطلاق دانسته
 واکرام وآن نیست که در صفحه هم حاشیه ها در تمثيل بعدیت زمانی بدون
 معنی قوم است ووجود الثاني بدون الاول في بعدية اليوم عن الامس لانکه
 کس فن تقدم اجزا زمانه را بر یکدیگر از قبیل تقدم بالذات می شمارند باجملة مقصود
 میگزین معنی اطلاق دوستانه است پس اگر همین صحیح بوده باشد فيها ورنه
 در رکش ملحوظ باشد تا مباد سخن چنان حرف گیرند فقط والسلام انتهت فکتب
 الاستاذ العلامة الیه بعبارة فارسیه لبابها ان البعدية الذاتية بعدية يتبع بها
 بعبود البعد بدون القبل كما صرح به الاکابر و هذا يقتضي ان يكون بينهما علاقة علوية
 واما ان القبل علة تامة او علة ناقصة وليس بين اجزاء الزمان علاقة علوية
 كما صرح به شارح التجريد و شارح المواقف و شارح حکمة العین و غیرهم فمیسر منیا
 من ذاتية بالمعنى المذكور نعم اطلق الحكماء على ان امس مقدم على اليوم بالذات
 اليوم مقدم على الغد بالذات فالمراد منه ان امس مقدم على اليوم بالان
 اليوم مقدم على الغد بالزمان الا ان هذا التقدم الزماني بالذات امی

بلا واسطه امر آخر بخلاف تقدم الزمان الذي في الزمانيات فانه بواسطه
 اجزاء الزمان اذ تقدم والتاخر من العوارض الاوليه للزمان وقد صرح بهذا
 المعنى ايضا في تلك الكتب وغيره بالانقل عبارتها خوفا للاطناب
 حاصل عند تتبعي وما ابرر نفسي فان الانسان يساوق السهو والنسيان
 كتب بعض الكلمة في مكتوب ارساله اليه في التاسع والعشرين من الصفر المظفر
 آنچه در باره تصحيح مثال بعديت زباني بدون ذاتي در اجزاء زمان رقم موده
 معلوم شد مخدوما منتقش صحيفه خاطر والا با ذكره فقير چون زله بر دار ابر
 خاندانم بغير از خلوص انديشي حرفي بطور ديگر نتوانم زد و لهذا التماس کرده ام
 در نظر ثانی الزمین صحیح معلوم شود و فيها ورنه هر چه مناسب باشد از اصلا
 بکار رود و حالا آمدم بعرض آنکه در اجزاء زمان بنظر اتصال شان تعریف بعديت
 ذاتي صادق است يعنى بمتنع وجود البعد بدون القبل و الوجود شام مثلا
 بدون صبح آنروز ممکن باشد اتصال باقی نماید پس ظاهر آنست که در اجزاء زمان
 بعديت یافته می شود و بقتدر این وقت بخاطر فائز خطور میکند باقی مفوض
 صافی است يعنى هر چه پسند افتد و بنظر ثاقب صحیح نماید اولی ترفان القول باقی
 خدام فقير محض بنظر ثانی تکلفها می نماید التماس داشته بودم ناگوار خاطر

ملا
 دانی بابل
 مستحق
 زمانه
 بنظر ثانی

والنفي لطاسلام انتهى فكتب الاستاذ العلامة اليه في جوابه بياض ورافقا دواولا
 في متصل بات عدم تحقق بعديت ذاتي در اجزاء زمان وثانيا اختلال عقده تشكيك
 وجمعيه نظر اتصال پيداگشت اما تحقيق امر اول پس ميگويم كه بعديت ذاتيه قضا
 واما البكند عليت متقدم مرتاخرا و تقدم جزء سابق زمان بر جزء لاحق آن نه
 موجودم بالعلية است و نه تقدم بالطبع و اذا انتفت علاقه العلية بينهما
 ليكن انتهى البعدية الذاتية و علامه صدر شيرازي در حاشيه شرح تجرید
 ميگمايضايد قال بهينار في التحصيل ليس بين السابقيه من الازمنة والحركات
 و بين الآتية عليته بوجه لا يقال نفى العلية بين اجزاء الزمان ههنا مصداق
 زمانا على المطلوب لاننا نقول انما يكون كذلك لو كانت الدعوى نفى العلية
 بود و ليس كذلك اذ الدعوى ههنا نفى التقدم بالعلية و يجوز ان يستدل
 على هذه الدعوى بنفي العلية انتهى و ما هران فن نمعيه بوجه استدلال
 على آرنه از انجمله آنكه زمان چون امر غير قارست اجتماع اجزاء او محال
 است و هر تقدم بالعلية يا بالطبع راجازست كه بامتاخر مجتمع شود پس اين
 هر دو تقدم در اجزاء زمان چگونه ميتوانند شد اختلاج ما مسلم نميداريم كه هر
 تقدم بالعلية يا بالطبع راجازست كه بامتاخر مجتمع شود و بطور ملاحظه

باید ساخت که علت معده مقدم بالطبع است بر معلول خود و اجتماع فاعله بواسطه
 با معلول خود جائز نیست بل واجب است که مجتمع نشود و از آنکه مقدم باشد بر معلول
 عدم علت معده است نه وجودش و عیش با معلول جمع می شود اگر تالیف
 نمانیم که وجود علت معده هم مقدم بالطبع است پس نخواهیم گفت که این
 وجود اگر چه با معلول مجتمع نمی شود لکن من حیث هو هو اجتماع او با معلول
 خود جائز است و متناع اجتماع او با معلول بسبب الغی است یعنی توقف
 معلول بر عدم علت معده و اگر این توقف نمی شد این وجود با معلول مجتمع
 بخلاف جز سابق زمان که اجتماع او من حیث هو هو با جز متاخر جائز است
 والا یلزم ان لا یكون الزمان غیر قار لانه كذا اذا وجد جدی من العلوم
 العقلیة و العقلیة مولانا محمد اسدی حاشیة علی الحاشیة القدیمیة
 و از آنجمله آنکه اجزاء زمان در حقیقة متساویند پس بعضی از ایش علت
 بعضی قرار دادن اولی از عکس آن نخواهد بود و فلیس علاقة العلیة بمنیة
 بحسب الماهیة و چون زمان متصل واحد است و اجزاء او مفروض اند
 و بالشخص جدی اگاهانه هر جز وجودی ندارد فلیس بمنیة العلیة بحسب صفتها
 ایضا كذا افاد شارح التجرید و لا ننطول الكلام بذكر الاولیة الاخری من هذا القدر

وافی لطالب المرتبة العليا واما تحقیق امرثانی پس باید شنید که زمان است
 متصل به معنی که میان اجزای مفروضه اش حدی مشترک یعنی آن پدید
 و همین معنی خط و سطح جسم تعلیمی متصل میگویند و این معنی فصل کم متصل
 و اما اتصال بمعنی توحید وجود پس الساعته ماضیه و ساعته مستقبیه هر دو
 موجود در واقع معاً باشند البته این اتصال در زمان متحقق خواهد شد
 لیکن مثل زمان درین تقدیر همچو مثل مکان ممتد خواهد شد پس همچنانکه
 مکان ممتد موجود بود و واحد تجرد و تقاب در واقع نیست آنچنان
 در زمان هم برین تقدیر تجرد و تقاب در واقع نخواهد شد و میان اجزاء
 زمان درنصورت تقدم و تاخر بحسب وجود واقعی هرگز نخواهد شد و حکم باین
 بودن جزوی و مستقبل بودن جزو دیگر درنصورت از اغلاط و هییه خواهد
 بود و آری میان اجزای زمان برین تقدیر تقدم بالرتبه متحقق خواهد شد
 خواه جز ماضی امبد اقرار دهند خواه مستقبل آنچه قریب مبد است
 متقدم است ثم و ثم و اگر ساعته ماضیه از واقع معدوم شود وقت وجود
 ساعته مستقبیه پس البته در زمان تجرد و تقاب در واقع خواهد شد
 میان اجزاء زمان درنصورت تقدم و تاخر بحسب وجود واقعی خواهد گردید

ولیکن برین تقدیر اتصال بمعنی توحید الوجود در زمان متحقق نماند ^و بطلان
 توحید الوجود مع انتفاء بعض الاجزاء فی الواقع و بعد تمسید این ^{بطلان}
 باید فرمود که قیاسی رقم فرموده اند اگر درست باشد لازم آید که بعد از
 وقوع قیاس قبل باشد چه که همان طوری تو انیم گفت که اگر وجود صحیح
 بدون شام آن روز ممکن باشد اتصال باقی نماند و نه از من الا باطل است
 نقض اجمالی و نقض تفصیلی این است که اگر مراد از اتصال همان اتصال
 که فصل کم متصل است پس ملازمه که ارشاد شده است ممنوع است
 اگر شام بدون صحیح ممکن باشد این اتصال باطل نمی شود و اگر مراد از
 اتصال التوحید وجود است پس ملازمه مسلم است لیکن بطلان تالی
 ممنوع است چه که در زمان اگر اتصال بمعنی توحید وجود باشد
 غیر قارن باشد و قد ثبت انه غیر قارن است آنچه عجله تجریر در آمد
 باشد ایما شود و اسلام فایده بکیت جوابه الی الان مع امتداد الزمان
^{ای بعضی الکلمه}

تقریر پاشا سر لیب میر طاهر علی غریب

مبتر است آواز مکان زمان

بنام خداوند و الاثنان

که کیسان ست پیشش امیر و پیر	بخی لطالب المرتیند قیاس
گزیده سخن نعت سالار دین	متصل به نعت سدهاں آفرین
به حکمش بود هم زمان هم مکان	چه سالار دین سرور و دران

اما بعد بر خصمیه در قیقه رسان باریک بین و باریک بینان با جاہ
و تمکین مخفی مباد که درین ایام لطافت نشان و آواں مسیمت توانا
تقریر حکیدہ قلم مریم شیم عالم با عمل فاضل بی بدل بیکتاسی دوران
و حیدر زمان جامع معقول و منقول حاوی فروع و اصول جناب مولانا
در نصیحت محمد سعید الله تلغہ الله تعالی الی غایہ متمنا کہ بر حاشیہ کشف المکتوم
نشی حاشیہ بحکم العلوم ایراد و تحرییر فرموده بودند و جواب آن از کلام
بو فاضلہ سلک سلطان المحققین فضل علمای ربین مظهر معارف
و حقائق کشف موز و دقائق حضرت مولانا الحافظ الحاج محمد
عبد الحکیم او فله الله تعالی جنات النعیم کہ محرم به فضیلت ہما
منوج درایت حکمت پناہ فطانت و ستگاہ سخن سنخ سخنند ان
شیرین زبان شگفتہ بیان صدر نشین مسند فضل و کمال سلاک
مسالک جاہ و جلال تلمیذ ارشد مولانا می مغفور جناب مولوی

حکیم وکیل احمد صاحب ادا مہ اللہ الوہب براسی افادۃ شائع
 و افاضۃ ناظران جمع کردہ برسالہ کاتبہ موسومش نہر مودہ
 و یادگاری بہت دگر دیرہ بودند در مطبع مصطفائی باہتمام سار
 والا شان جناب محمد عبد الواحد خان ادا مہ اللہ المنان بہ صبح
 طبع درآمد الہی آنر منظور نظر نگار گیان حق پسند و بصیرۃ افرات
 طالبان پایہ بلند گردان اکنون این تحریر را بر قصیدہ
 محبت حضرت مولف تمام مے کنم

آن گل بچہ ماند بیکلی وضو خوان
 آن خوبچہ ماند بیکلی بہ توایمان
 آن در بچہ ماند بیکلی اختر تابان
 آن کف بچہ ماند بیکلی قلم عثمان
 آن در بچہ ماند بیکلی با گلستان
 آن گل بچہ ماند بیکلی ز گسریان
 آن سد بچہ ماند بیکلی کوہ بخشتان
 آن دل بچہ ماند بیکلی فصل فرشتان

کلمہ بہ کہ ماند بیکلی شاخ گل افشان
 طبع بہ کہ ماند بیکلی مشرق چرخ
 فکر بہ کہ ماند بیکلی ابر در ربار
 شعرم بہ کہ ماند بیکلی صدر مددگار
 گردون بہ کہ ماند بیکلی عبس دوز
 چشمش بہ کہ ماند بیکلی نوکل شاداب
 عہدش بہ کہ ماند بیکلی سد سکندر
 خصمش بہ کہ ماند بیکلی شخص و جد

<p>یہی لطالب التریب کی ساغر ہے تصل بنمیں کہ ماند بیکی آتہ روی چند شہ کہ ماند بیکی سر و لب جو اما تش بہ کہ ماند بیکی لعل لب شوخ و تمکوش بہ کہ ماند بیکی بارش نسیان</p>	<p>آن می بچہ ماند بیکی مسکدہ خندان آن رو بچہ ماند بیکی محمدر خندان آن جو بچہ ماند بیکی وجاہہ عالان آن لب بچہ ماند بیکی آفت ووران قدش بچہ ماند بیکی باد یہ ہیران</p>
<p>قطعہ تاریخ طبع از ادکاشف اسرار خفی و علی در جناب مولوی ولی الحسنین صاحب سکندر پوری سلمہ</p>	
<p>این عمدہ رسالہ الیت دریاب بود ہی بحدیہ ز مانے تف پے سال طبع فرمود</p>	<p>این طرفہ مقالہ الیت دریاب در جزو زمان ازین بدانی تحقیق حقیق حجت نمود ۱۲۹۰ھ</p>
<p>قطعہ تاریخ از مولوی وحی الحسنین صاحب سکندر پوری سلمہ</p>	
<p>المذی شان فی خوب سالہ الکا المذی تاریخ کی غیب سی آئی ہوا</p>	<p>فضل خدا ہی ہوا منع اسرار فیض طبع کی تاریخ ہی مطلع الوافض</p>

قطعه تاریخ از شیخ محمد عبد العزیز صاحب سکنه زائچ فانه بوج

گشت محظوظ و تحقیق دلایل باره سکنه	کرد تصنیف رساله چو حکیم می جا به
هاتف غیب بفرمود فیوض صبح	فکر با بود که تحریر کسب نامیش

قطعه تاریخ از شیخ محمد عبد الاحد صاحب سکنه زائچ فانه بوج

بڑی استادانی اسکو گویا سکنه	عجب عمده رساله پر چسب با هو
لکها هندی فیوض لعل فانه بوج	هوئی جب طبع کی تاریخ منظور

قطعه تاریخ از حکیم محمد عبد القدوس صاحب سکنه زائچ فانه بوج

فراهم کرد بحجبا گنج بر گنج	درین تالیف استاد زمانه
فلک گفتا مکاتیب سخن زائچ	چو شد مطبوع سال از روی انصاف

قطعه تاریخ از شیخ محمد ظهیر الحسن صاحب سکنه زائچ فانه بوج

در شہوار ز تجتین بسفند	چون وکیل احمد الاظفر
راحت روح مکاتیب بگفت	خروم از سر انصاف بسال

بعضی طالبان از تاریخ از مولوی محمد اسد صاحب سکندر پوری سلمه

دل او بر همه عالم شفیق است
فلک گفتا که تحقیق حقیق است

ببین از عالم کامل کتابی
چند مطبوع سال الطباش

و تاریخ از شیخ محمد اسد صاحب سکندر پوری سلمه

گوهر و دریا بخش سلوب سفت
چشمه فیض جهان تاریخ گفت

فاضل کامل درین تالیف خود
جمع چون گردید هات از طرب

و مقدمه نشر تاریخ از شیخ محمد عبدالقیوم صاحب سکندر پوری سلمه

مکاتبات اسلاف کرام

نقطه تاریخ از سید فیض حسن بن جناب میر قاسم حسین
صاحب منصب دار و جاگیر و احیدر آبادی بهون گری

نورس شری مجبوب دل هر
یولایه هاتف مرغوب دل هر

عالم پسند ایک تصنیف تازه
تاریخ او کی مینه جو چاہی

خازن الطهر

بعد توطئه شکر انعام خداوند منعم که ذات قدیمش از شایسته جدا
 بعدیت ذاتی و زمانی پاک و بری است و پس از تصلیه و
 بر نبی کریم واجب التعظیم که تقدم وجود و باجود نورش حجتش
 تاخر پیغمبری است بر دانا یاران رموز مکتوم و صیر فیان نفوذ علوم
 مخفی و محتجب مباد که هر یک ازین مکاتبات اساتذۀ ثقات
 کارگاه تحقیق بعدیت ذاتیه را دستور العملی است پس شریک
 و متین و بارگاه تفریق بعدیت زمانی را کارنامه است بغایر
 لطیف و رنگین محتوی بردقائیکه کنند فکر این و آن بکشت
 عرش مطالب رفیعش نرسیده و حاوی غوامضیکه اهل نظر
 تمام ادراک مضامین بلندش بجهت گرایده درجی است شجر
 بقو و معانی سر بسته برجی است مملو بکواکب نکتهای نهفته هر چه
 روشنی بخش دیدهاست منظر الضافی باید تا سرمه وارد چشم بقول
 دآید و هر حرفش کاکلی مشک ساست فکر موشگافی شاید تا خیار

بارکش شانه کردار مویجو و انامید لاسیما جولانی شبدر خاتمه علامه
 تحریر بجایه شهیر عوام کسب موداج علوم سباح محیط زخارف نوم
 امام الکلام مقدم الفضل اصدر البوان معقول و منقول بدر آسمان
 تاج و اصول جناب مولانا محمد عبدالکلیم جملة الله من ورثة جنه
 انعم عالمی دارد دیدنی و بینگانه آراسه شنیدنی کجا صاحب
 انصاف و دراز اعتساف که تماشای او نماید و کواهل دل خالی از
 نقش و غل که گوشه خاطر خود را برای جلوه او بیاراید آرزو
 صواب قدم بیراهاننداده و در دل صفا منزل غبار نقصبا
 زنده ای نداده حرف راستی را در هر جا بکار برده و مدارج تحقیق را
 بر علی یلین بپایه نبوت سپرده سخن را تا بحدی رسانید که طائر منکر
 را احدی از لوزعیان بلاغت پیشه و اللعیان فصاحت اندیشه
 کردش نگردید غرض درین زمان برکت اقتران یکی از آرزو شد
 علامه آن علامه دوران پرده کشای عارض شاه حقائق گوناگون
 محل آرای لیلیای و قاتق علوم و فنون حلال معاقد نکات معنوی
 در صورتی جناب مولانا حکیم وکیل احمد صاحب سکندر پوری نظر

بر عموم افاده سخن بجان انصاف گوین و برای ضیافت طبع نازک
 خیالان باریک بین آنهمه جواهر پار پارا که هر یک از ان سیمین ساعده شخص
 خرد را یاره و گوش نازنین بیکر پوش را گوشتواره است بترتیبی خوب و نایب
 خوش اسلوب درین مجموعه حسن آرایش داد و نامش مکاتبه نهادن است
 بخطاطی عمده خوشنویسان اعجاز رقم و تیر دستی نقاشان بهزاد قلم و
 مطبع بلند نام با بهام اقل نام راجی غفران و اجد محمد عبد الواحد از
 انطباع هر هفت شده در آخر فیکه ۹۷ هجری بزم آرای عصر شده
 گردیده مشتاقان را محو نظاره جمال خود گردانیده

قطعه تاریخ طبع از طبع فروغ سخن شناسی لومی عمده صاحب

و ده چه خوش خامه و کمال حمد	در تالیف این رساله بسفند
کاندرین باغ نصفت استادش	خس و خاشاک اعصاف فیرت
داد و تحقیق داده از انصاف	امری که شرف حق دران نهفت
طبع مطبوع او چو گل کرده	غنچه طبع ناطق سیرین بشکفت
چون فروغ از سر و شش سالش خوا	بواجب نغمه مکاتبه گفت

CALL No. {

11^a
5329

ACC. No.

424.

AUTHOR

وکیل احمد

TITLE

مکاتیب

Class No. 11^a
Acc. No. 424.
Book No. 5329

Author

Title

Borrower's No.	Issue Date	Borrower's No.	Issue Date

RECEIVED AT THE TIME

MAULANA AZAD LIBRARY ALIGARH MUSLIM UNIVERSITY

RULES:—

1. The book must be returned on the date stamped above.
2. A fine of Re. 1-00 per volume per day shall be charged for text-books and 10 Paise per volume per day for general books kept over - due.

